

обеспечение планомерного транспортирования продукции машиностроительной и металлообрабатывающей промышленности.

Ключевые слова: Первая мировая война, предпринимательство, наёмные работники, государственное регулирование экономики, машиностроительная промышленность, металлообрабатывающая промышленность, военная промышленность, финансы, кредит.

L. Syniavska

The activity of engineering and metal processing companies of east and south of Ukraine in 1914–1916 years

The article analyzes the activity of engineering and metal processing companies of east and south of Ukraine with circumstances that affect the amounts of manufactured products. Showed the importance of transport infrastructure to ensure the orderly transport engineering and metal products industries. It is noted that during the 1914–1916 engineering and metalworking industry in the region revealed large dependence, compared with other industries, from industrial relations with European countries. It was found that private companies have found quite a lot of flexibility in the case of conversion of production, allowing installed on many of them modern equipment and highly qualified employees. So despite the increase in production in mechanical engineering for years 1914–1916 this industry was unable to provide growing military needs its products.

Keywords: First World War, entrepreneurship, employees, government regulation of the economy, engineering industry, metal industry, military industry, finance, credit.

УДК 94-055.62(477) „19/20”

Ю. Ю. Ілляшенко

ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНОВИЩА ДІТЕЙ В УКРАЇНІ ПЕРІОДУ РОЗБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (90-ТІ РР. ХХ СТ. – ПОЧАТОК ХХІ СТ.)

У статті висвітлено основні групи джерел, які стосуються дослідження проблем становища дітей в українському суспільстві 90-х рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст. Подано характеристику таких джерел, як документи офіційного походження, документи поточних архівів державних органів влади, статистичні матеріали, документи громадських організацій та політичних партій, матеріали періодичної преси, матеріали сайтів мережі Інтернет.

Ключові слова: джерельна база, становище дітей, українське суспільство, офіційні документи, документи поточних архівів органів державної влади, документи громадських організацій та політичних партій, матеріали періодичної преси, матеріали сайтів мережі Інтернет.

Для сучасної української історичної науки характерним є переосмислення ролі та місця дитини в суспільстві, розширення тематики дослідження становища дітей в усіх сферах життєдіяльності, акцентування уваги на проблемах створення необхідних умов для їх розвитку, соціального становлення та самореалізації.

Історичні джерела, пов'язані з дослідженням проблем становища дітей в українському суспільстві 90-х рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст., класифіковано у шість основних груп: документи офіційного походження, документи поточних архівів державних органів влади, статистичні матеріали, документи громадських організацій та політичних партій, матеріали періодичної преси, матеріали сайтів мережі Інтернет.

Перша група джерел – офіційні документи. Їх умовно можна поділити на дві підгрупи: офіційні документи, схвалені світовою спільнотою, та офіційні документи періоду незалежності. До першої підгрупи належать документи, що визначають місце дітей в сучасному світі, регулюють їх громадянські права і свободи: Загальна Декларація прав людини (1948 р.), Декларація прав дитини (1959 р.), Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей (1990 р.), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.), Декларація про права розумово відсталих осіб (1971 р.), Декларація про права інвалідів (1975 р.), „Пекінські правила” (Мінімальні стандартні правила ООН щодо правосуддя над неповнолітніми) (1985 р.), „Правила ООН щодо захисту прав неповнолітніх, позбавлених свободи (1990 р.), „Ер-Ріардські керівні принципи” (Керівні принципи ООН для попередження злочинності серед неповнолітніх) (1990 р.), Конвенція про права дитини (1991 р.) [1].

Друга підгрупа – офіційні документи незалежної України, які на державному рівні регулюють питання про роль та місце дітей в українському суспільстві: Акт проголошення незалежності України [1], Конституція України [2], законодавчі акти.

Ряд нормативно-правових актів регулюють окремі аспекти діяльності владних структур стосовно вирішення проблем соціального, правового, становища дітей в українському суспільстві, зокрема Закони України „Про освіту”, „Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні”, „Про об'єднання громадян”, „Про державну допомогу сім'ям з дітьми”, „Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх”, „Про професійно-технічну освіту”, „Про молодіжні та дитячі громадські об'єднання”, „Про загальну середню освіту”, „Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам”, „Про охорону дитинства” [3]. До цієї підгрупи джерел відносимо Сімейний кодекс України, Житловий кодекс Української РСР, Кримінальний кодекс України [1].

Дана підгрупа джерел включає також підзаконні нормативні акти, зокрема укази президента України, постанови уряду і парламенту:

– Укази Президента України „Про затвердження заходів щодо поліпшення становища дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків”, „Про затвердження комплексних заходів щодо профілактики бездоглядності та

правопорушень серед дітей, їх соціальної реабілітації в суспільстві”, „Про додаткові заходи щодо запобігання дитячій бездоглядності, „Про комплексну програму профілактики злочинності на 2001-2005 роки [4];

– Постанови Кабінету Міністрів „Про організацію діяльності спеціальних навчально-виховних закладів для дітей і підлітків, які потребують особливих умов виховання”, „Про організацію діяльності загальноосвітніх шкіл соціальної реабілітації та професійних училищ соціальної реабілітації”, „Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, „Положення про дитячий будинок сімейного типу”, „Про створення кримінальної міліції у справах неповнолітніх”, „Питання центру по усиновленню дітей при міністерстві освіти”, „Про затвердження порядку передачі дітей, які є громадянами України, на усиновлення громадянам України та іноземцям і здійснення контролю за умовами їх проживання у сім'ях усиновителів”, „Положення про Міжвідомчу комісію з координації дій щодо виконання Конвенції ООН про права дитини, Всесвітньої декларації про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей та Національної програми „Діти України”, „Положення про прийомну сім'ю”, „Про проведення експерименту з утворення прийомних сімей в Запорізькій області та затвердження Положення про прийомну сім'ю”, „Про поліпшення матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування”, „Про проведення експерименту з утворення прийомних сімей у деяких регіонах України”, „Про затвердження типових положень у справах неповнолітніх”, „Про утворення міжвідомчої комісії з питань охорони дитинства” [5];

– Накази окремих міністерств: „Про затвердження положення про приймальники-розподільники для неповнолітніх органів внутрішніх справ” від 13 липня 1996 р. [1].

Крім того, вказана група джерел включає також:

– доповіді, що, створені на основі даних наукових досліджень та офіційної статистики й висвітлюють питання стосовно становища дітей: дослідження ЮНІСЕФ „Діти ризику в Центральній та Східній Європі: небезпеки та надії” [6];

– державні та національні вітчизняні періодичні доповіді: щорічні Державні доповіді „Про становище дітей в Україні”, „Про становище сімей в Україні”, „Виховний потенціал сім'ї в сучасних умовах”, „Нове покоління незалежної України (1991-2001 рр.), Періодична національна доповідь про Реалізацію Україною Положень Конвенції ООН про права дитини (проект) [7], Державна доповідь про становище дітей в Україні (за підсумками 2003 р.) „Проблеми бездоглядності та безпритульності дітей в Україні” [8]. До вказаної групи джерел відносимо також Аналітичний звіт щодо діяльності центрів соціальних служб для молоді „Соціальна робота з дітьми, молоддю, жінками, різними категоріями сімей” [9], тематичне дослідження „Причини інституціоналізації і майбутнє молодих людей, які залишають заклади державної опіки” [10];

– державні програми: Національна програма „Діти України”, спрямована на „забезпечення права кожної дитини народитися здоровою, вижити і мати умови для всебічного розвитку, бути надійно соціально і психічно захищеною” [4]; Комплексна програма центрів соціальних служб для молоді „Соціальна підтримка сім’ї”, реалізація якої полягає в створенні системи роботи щодо надання комплексної підтримки й соціально-медичної, консультативно-інформаційної, правової підтримки і допомоги дітям та молоді різних категорій у виявленні, розвитку і реалізації їхнього творчого потенціалу в ході активної творчої діяльності [11]; Програма „Соціальний супровід неповнолітніх та молоді, які відбувають покарання та звільнюються з місць позбавлення волі”, метою якої є соціальна реабілітація неповнолітніх, підвищення їх соціального статусу [12].

Друга група джерел включає документи поточних архівів органів державної влади різних рівнів. Так, з точки зору дослідження історичного, соціального, правового становища дітей у суспільстві, значний фактичний та статистичний матеріал містять документи поточних архівів Українського науково-дослідного інституту проблем молоді та Українського інституту соціальних досліджень, Українського науково-дослідного інституту проблем молоді, Українського інституту соціальних досліджень, Міністерства України у справах молоді та спорту, Держкомспорту України. Звіти про роботу обласних управлінь у справах сім’ї та молоді за відповідний період містять інформацію про результати роботи цих структур, пов’язану з окремими аспектами життєдіяльності дитячої частини суспільства [13] – [16].

Третя група джерел – статистичні матеріали, що містять інформацію про дані демографічної статистики (питома вага дітей у суспільстві, показники народжуваності та смертності тощо), стан здоров’я наймолодшого покоління країни та стан медичного обслуговування, дані про рівень розвитку освіти, культури, виховання дітей, їх дозвілля, соціально-економічні показники, житлові умови дітей, показники антисуспільних проявів неповнолітніх (дані про скоєння правопорушень, кримінальних злочинів, прояви бездоглядності та безпритульності, чисельність і склад підлітків, що перебувають на обліку правоохоронних органів тощо); вони ґрунтуються на результатах вибіркового обстеження, соціологічних опитувань, здійснених органами державної та відомчої статистики, а також на даних матеріалів державної статистики [17], [18].

На особливу увагу заслуговують зокрема всеукраїнські статистичні збірники, зокрема „Діти, жінка та сім’я в Україні”, який висвітлює широкий спектр статистичних даних про становище дітей в українському суспільстві [19], регіональні статистичні матеріали, наприклад „Діти, жінки та сім’я в Черкаській області”, який пропонує широкий вибір статистичних показників про становище дітей в Черкаській області порівняно з іншими роками (більшість показників представлена за 1995-2001 роки включно) [20].

До четвертої групи джерел належать програмні документи політичних партій, зареєстрованих в Україні у 1991 – 2001 рр. [21]-[24], що дають можливість прослідкувати, як у них представлено статус дітей, їх місце і роль

в суспільно-політичній сфері, а також програмні документи окремих дитячих громадських організацій, що діяли в Україні в 90-х роках ХХ ст., зокрема Конституція і регіональні закони світової організації скаутів [25], Програма Федерації дитячих організацій України „Я – родина – Батьківщина” [26], програма всеукраїнської дитячо-юнацької і молодіжної організації „Молода Січ” [27] та ін.

До п'ятої групи джерел зараховуємо матеріали періодичної преси дитячих громадських організацій України, що містять повну інформацію про діяльність дитячих об'єднань різних спрямувань. Серед таких видань особливо слід відзначити періодичні видання Пластової організації („Пластовий вісник”, „Пластовий шлях”, „В дорогу”, „Вогонь Орлиної Ради”, „Цвіт України”, „Юнацтво”, „Пташеня”, „Форум”, „Скобині крила”, „Полум'я”, „Вісник КПС”, „Вікна на схід”, „Пласт – Український скаутинг”). Власні друковані органи мають окремі осередки Спілки Української Молоді (СУМ): газета „Молода Україна” (Львівське відділення), обіжник „Вітрила” (Хмельницьке відділення). Дитячими об'єднаннями екологічного спрямування видаються друковані органи під назвою „Екологічний вісник” або „Ековісник”.

Шоста група джерел – матеріали сайтів мережі Інтернет. Дана група джерел охоплює весь комплекс питань стосовно становища дітей в Україні. Серед позитивних моментів використання даного джерела є його оперативність. Інтернет-документи дають змогу всебічно вивчити проблеми впровадження державної політики України у сфері дитинства, проаналізувати питання ролі та місця дітей найменш захищених категорій в українському суспільстві періоду розбудови держави, детально дослідити історію становлення та розвитку дитячого руху України, основні форми та методи діяльності дитячих громадських організацій та об'єднань різноманітного спрямування. Доступність і великий обсяг інформації, можливість різнобічно дослідити проблему, безперечно, свідчить про переваги даної групи джерел.

Дослідження джерельної бази дає змогу зробити висновок, що проблеми дітей, їх становище в сучасному українському суспільстві, розвиток дитячого руху постійно перебувають у полі зору науковців та громадськості. Джерелознавчий аналіз свідчить про наявність значної кількості матеріалів, що підтверджує важливість досліджуваної проблеми не лише для українських науковців, а й для держави та суспільства в цілому. Об'єктивне вивчення джерел, що стосуються даної теми, дозволяє дати більш повні аналіз та характеристику всіх аспектів й особливостей історичного, соціального, правового, становища дітей в Україні.

Список використаних джерел

1. Збірник нормативно-правових актів у сфері захисту прав дітей / Представництво Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні, Державний комітет України у справах сім'ї та молоді, Академія адвокатури України,

- Центр „Розвиток демократії”, Інформаційно-методичний центр „Дебати”, Жіночий консорціум України. – К., 2003. – С. 16-17.
2. Конституція України. – К.: Україна, 1996. – 54 с.
 3. Офіційний сайт Верховної Ради України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
 4. Офіційний сайт Адміністрації Президента України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>.
 5. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.
 6. Дети риска в центральной и восточной Европе: опасности и надежды. Исследование по экономике переходного периода // Региональный мониторинг ЮНИСЕФ. – 1999. – № 4. – 62 с.
 7. Періодична національна доповідь про реалізацію Україною Положень Конвенції ООН про права дитини: Проект / [Волинець Л.С., Балим Л.В., Биховський В.Т. та ін.; Довженко В.І. та ін. (ред. кол.)]. – К., 1998. – 214 с.
 8. Проблеми бездоглядності та безпритульності дітей в Україні: тематична доповідь про становище дітей в Україні за підсумками 2003 року. – К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004. – 240 с.
 9. Соціальна робота з дітьми, молоддю, жінками, різними категоріями сімей: [аналітичний звіт щодо діяльності центрів соціальних служб для молоді] / [упорядники: Драпушко Р.Г., Толстоухова С.В., Шатохіна О.К., Шамрай Л.І.]. – К.: УДЦССМ. – 1999. – 140 с.
 10. Причини інституціалізації і майбутнє молодих людей, які залишають заклади державної опіки: Тематичне дослідження. – К, 2001. – 47 с.
 11. Комплексна програма центрів соціальних служб для молоді „Соціальна підтримка сім'ї” // Комплексні програми центрів соціальних служб для молоді / [за ред. Толстоухової С.В.]. – К.: УДЦССМ, 2001. – С. 56-82.
 12. Програма „Соціальний супровід неповнолітніх та молоді, які відбувають покарання та звільняються з місць позбавлення волі” // Комплексні програми центрів соціальних служб для молоді / [за ред. С. В. Толстоухової]. – К.: УДЦССМ, 2001. – С. 84-99.
 13. Звіт про роботу управління у справах сім'ї та молоді за 8 місяців 1999 р. / Поточний архів управління у справах сім'ї та молоді Житомирської обласної державної адміністрації. – 1999. – Лист від 09.09.1999 р. № 795. – Арк. 1-2.
 14. Звіт про роботу управління у справах сім'ї, молоді та туризму / Поточний архів управління у справах сім'ї, молоді та туризму Донецької обласної державної адміністрації. – 1999. – Лист від 10.09.1999 № 144.
 15. Документація щодо роботи з волонтерами / Поточний архів Черкаського районного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. – 2002-2005. – 237 арк. – Розпочата: 2002. – Закінчено: 2005.
 16. Документи з питань діяльності спеціалізованого формування „Мобільний консультативний пункт соціальної роботи в сільській та гірській місцевостях, віддалених районах міст” (масові заходи) / Поточний архів Черкаського районного центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. – 2003-2004. – Справа № 03-04. – 317 арк. – Розпочата: 2003. – Закінчено: 2004.

17. Статистичний щорічник України за 1997 рік // Державний комітет статистики України / [Під ред. О.Г.Осауленка]. – К.: Українська енциклопедія, 1999. – 624 с.
18. Україна в цифрах у 1997 році: Короткий статистичний довідник / Державний комітет статистики. – К.: Наукова думка, 1998. – 188 с.
19. Діти, жінка та сім'я в Україні: Статистичний збірник / За ред. Калачової І. – К.: Державний комітет статистики, 2000. – 364 с.
20. Діти, жінки та сім'я в Черкаській області: Статистичний збірник. – Черкаси: Черкаське управління статистики, 2002. – 182 с.
21. Політичні партії України. – К.: „К.І.С.”, 1998. – С.704.
22. Політичні партії України: В 3 т. / [уклад. Шайгородський Ю.]. – К.: Український центр політичного менеджменту, 2005. – Т.1. – 876 с.
23. Політичні партії України: В 3 т. / [уклад. Шайгородський Ю.]. – К.: Український центр політичного менеджменту, 2005. – Т.2. – 900 с.
24. Політичні партії України: В 3 т. / [уклад. Шайгородський Ю.]. – К.: Український центр політичного менеджменту, 2005. – Т.3. – 872 с.
25. Конституція і регіональні закони світової організації скаутів. – Львів, 1990. – 15 с.
26. Програма Федерації дитячих організацій України „Я – родина – Батьківщина” // Позакласний час. – 2004. – № 9-10. – С. 20-26.
27. Програма Всеукраїнської дитячо-юнацької і молодіжної організації „Молода Січ” // Освіта. – 1999. – 31 березня-7 квітня. – С. 12-13.

References

1. Zbirnyk normatyvno-pravovykh aktiv u sferi zakhystu prav ditey / Predstavnytstvo Dytyachoho fondu OON (YuNISEF) v Ukrayini, Derzhavnyy komitet Ukrayiny u spravakh sim"yi ta molodi, Akademiya advokatury Ukrayiny, Tsentr „Rozvytok demokratiyi”, Informatsiyno-metodychnyy tsentr „Debaty”, Zhinochyy konsortsiy Ukrainy. – K., 2003. – S. 16-17.
2. Konstytutsiya Ukrayiny. – K.: Ukrayina, 1996. – 54 s.
3. Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny // [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.rada.gov.ua>.
4. Ofitsiynyy sayt Administratsiyi Prezydenta Ukrayiny // [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.president.gov.ua>.
5. Ofitsiynyy sayt Kabinetu Ministriv Ukrayiny // [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.kmu.gov.ua>.
6. Dety ryska v tsentral'noy y vostochnoy Evrope: opasnosty y nadezhdy. Yssledovanye po ekonomyke perekhodnoho peryoda // Rehyonal'nyy monytorynh YuNYSEF. – 1999. – № 4. – 62 s.
7. Periodychna natsional'na dopovid' pro realizatsiyu Ukrayinoyu Polozhen' Konventsiyi OON pro prava dytyny: Proekt / [Volynets' L.S., Balyim L.V., Bykhovs'kyu V.T. ta in.; Dovzhenko V.I. ta in. (red. kol.)]. – K., 1998. – 214 s.
8. Problemy bezdohlyadnosti ta bezprytul'nosti ditey v Ukrayini: tematychna dopovid' pro stanovyshe ditey v Ukrayiny za pidsumkamy 2003 roku. – K.: Derzhavnyy in-t problem sim'yi ta molodi, 2004. – 240 s.

9. Sotsial'na robota z dit'my, moloddyu, zhinkamy, riznymy katehoriyamy simey: [analychnyy zvit shchodo diyal'nosti tsestriv sotsial'nykh sluzhb dlya molodi] / [uporyadnyky: Drapushko R.H., Tolstoukhova S.V., Shatokhina O.K., Shamray L.I.]. – K.: UDTsSSM. – 1999. – 140 s.
10. Prychyny instytutstyalizatsiyi i maybutnye molodykh lyudey, yaki zalyschayut zaklady derzhavnoyi opiky: Tematychno doslidzhennya. – K., 2001. – 47 s.
11. Kompleksna prohrama tsestriv sotsial'nykh sluzhb dlya molodi „Sotsial'na pidtrymka sim'yi” // Kompleksni prohramy tsestriv sotsial'nykh sluzhb dlya molodi / [za red. Tolstoukhovoyi S.V.]. – K.: UDTsSSM, 2001. – S. 56-82.
12. Prohrama „Sotsial'nyy suprovid nepovnolitnykh ta molodi, yaki vidbuvayut pokarannya ta zvil'nyayut'sya z mist' pozbavleniya voli” // Kompleksni prohramy tsestriv sotsial'nykh sluzhb dlya molodi / [za red. S.V. Tolstoukhovoyi]. – K.: UDTsSSM, 2001. – S. 84-99.
13. Zvit pro robotu upravlinnya u spravakh sim'yi ta molodi za 8 misyatsiv 1999 r. / Potochnyy arkhiv upravlinnya u spravakh sim'yi ta molodi Zhytomyrs'koyi oblasnoyi derzhavnoyi administratsiyi. – 1999. – Lyst vid 09.09.1999 r. № 795. – Ark. 1-2.
14. Zvit pro robotu upravlinnya u spravakh u spravakh sim'yi, molodi ta turyzmu / Potochnyy arkhiv upravlinnya u spravakh sim'yi, molodi ta turyzmu Donets'koyi oblasnoyi derzhavnoyi administratsiyi. – 1999. – Lyst vid 10.09.1999 № 144.
15. Dokumentatsiya shchodo roboty z volonteramy / Potochnyy arkhiv Cherkas'koho rayonnoho tsestru sotsial'nykh sluzhb dlya sim'yi, ditey ta molodi. – 2002-2005. – 237 ark. – Rozpochata: 2002. – Zakincheno: 2005.
16. Dokumenty z pytan' diyal'nosti spetsializovanoho formuvannya „Mobil'nyy konsul'tatyvnyy punkt sotsial'noyi roboty v sil's'kiy ta hirs'kiy mistsevostryakh, viddalenykh rayonakh mist'” (masovi zakhody) / Potochnyy arkhiv Cherkas'koho rayonnoho tsestru sotsial'nykh sluzhb dlya sim'yi, ditey ta molodi. – 2003-2004. – Sprava № 03-04. – 317 ark. – Rozpochata: 2003. – Zakincheno: 2004.
17. Statystychnyy shchorichnyk Ukrayiny za 1997 rik // Derzhavnyy komitet statystyky Ukrayiny / [Pid red. O.H. Osaulenka]. – K.: Ukrayins'ka entsyklopediya, 1999. – 624 s.
18. Ukrayina v tsyfrakh u 1997 rotsi: Korotkyy statystychnyy dovidnyk / Derzhavnyy komitet statystyky. – K.: Naukova dumka, 1998. – 188 s.
19. Dity, zhinka ta sim'ya v Ukrayini: Statystychnyy zbirnyk / Za red. Kalachovoyi I. – K.: Derzhavnyy komitet statystyky, 2000. – 364 s.
20. Dity, zhinky ta sim'ya v Cherkas'kiy oblasti: Statystychnyy zbirnyk. – Cherkasy: Cherkas'ke upravlinnya statystyky, 2002. – 182 s.
21. Politychni partiyi Ukrayiny. – K.: „K.I.S.”, 1998. – S.704.
22. Politychni partiyi Ukrayiny: V 3 t. / [uklad. Shayhorods'kyy Yu.]. – K.: Ukrayins'kyy tsentr politychnoho menedzhmentu, 2005. – T.1. – 876 s.
23. Politychni partiyi Ukrayiny: V 3 t. / [uklad. Shayhorods'kyy Yu.]. – K.: Ukrayins'kyy tsentr politychnoho menedzhmentu, 2005. – T.2. – 900 s.
24. Politychni partiyi Ukrayiny: V 3 t. / [uklad. Shayhorods'kyy Yu.]. – K.: Ukrayins'kyy tsentr politychnoho menedzhmentu, 2005. – T.3. – 872 s.
25. Konstytutsiya i rehional'ni zakony svitovoyi orhanizatsiyi skautiv. – L'viv, 1990. – 15 s.
26. Prohrama Federatsiyi dytyachykh orhanizatsiy Ukrayiny „Ya – rodyna – Bat'kivshchyna” // Pozaklasnyy chas. – 2004. – № 9-10. – S. 20-26.

27. Prohrama Vseukrayins'koyi dytyacho-yunats'koyi i molodizhnoyi orhanizatsiyi „Moloda Sich” // Osvita. – 1999. – 31 berezhnya-7 kvitnya. – S. 12-13.

Стаття надійшла до редакції 29.01.2014 р.

Ю.Ю. Ильяшенко

**Источниковедческий аспект исследования положения детей
в Украине периода построения гражданского общества
(90-е гг. XX в. – начало XXI в.).**

В статье отражены основные группы источников, которые касаются исследования проблем положения детей в украинском обществе 90-х гг. XX в. – начала XXI в. Дана характеристика таких источников, как документы официального происхождения, документы текущих архивов государственных органов власти, статистические материалы, документы общественных организаций и политических партий, материалы периодической печати, материалы сайтов сети Интернет.

Ключевые слова: база источников, положение детей, украинское общество, официальные документы, документы текущих архивов органов государственной власти, документы общественных организаций и политических партий, материалы периодической печати, материалы сайтов сети Интернет.

Y. Ilyashenko

**Source-side research situation of children in Ukraine period of building
civil society (90's. XX century - beginning of XXI century)**

For modern Ukrainian history is typical of the role and place of the child in society, expanding research topic of children in all spheres of life, focusing on the problems of creating the necessary conditions for their development, social formation and self-realization.

Research sources enables us to conclude that the problems of children, their position in the Ukrainian society, the development of children's movement are constantly under review by scientists and the public. Source-analysis indicates the presence of a significant amount of material that confirms the importance of the investigated problem not only for Ukrainian scientists but also for the state and society. An objective study of sources concerning the topic, permit a more comprehensive analysis and description of all aspects and features of the historical, social, legal and situation of children in Ukraine.

The article highlights the main sources of related research problems of children in Ukrainian society 90's. XX century. – beginning of XXI century. The characteristic sources such as official documents of origin, current archive documents of public authorities, statistical data, documents, NGOs and political parties, periodical press materials, materials sites on the Internet.

Keywords: spring base for Children, Ukrainian society, official documents, documents of current archives of government documents public organizations and political parties, periodical press materials, materials sites on the Internet.

УДК 796:37(091)

Л. П. Ярославська

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

На основі аналізу документальних матеріалів, архівних документів, спеціальної літератури та їхнього узагальнення, в статті висвітлено концепцію становлення та розвитку системи фізичного виховання в середніх навчальних закладах України у другій половині ХІХ ст. Соціально-політичні, економічні, військові зміни у суспільстві, активність передової російської, української інтелігенції – науковців, педагогів, лікарів, громадських діячів спонукали до проведення у другій половині ХІХ ст. реформування в галузі освіти та введення фізичних вправ у практику навчальних закладів. Визначені головні причини, що заважали запровадженню гімнастики, серед яких – відсутність нормативних програмних розробок, відсутність педагогічних кадрів зі спеціальною фізкультурною освітою або низький кадровий потенціал, недостатнє фінансування та матеріально-технічне забезпечення навчальних закладів.

Ключові слова: середні навчальні заклади, гімназії, школи, фізичне виховання, гімнастика, сокольський рух. спортивно-гімнастичний рух.

На сьогодні наріла реальна необхідність реформування української освіти, яка стоїть на шляху інтеграції до Європейського освітнього простору, тому перед суспільством постала низька питань щодо висвітлення аспектів становлення та розвитку системи фізичної підготовки учнівської молоді в історичному досвіді.

Близькими до нашого дослідження є наукові розробки ряду науковців: Бондар А.С., Бондар Я.Б., Гнесь Н.О., Вацеба О.М., Вербицький В.А., Винничук О.Т., Волков В.Д., Трофим'як Б.Є та ін. Водночас, залишається недостатньо вивченими історичні аспекти становлення фізичного виховання у середніх навчальних закладах України протягом 1860-1900 рр. Саме тому метою статті є: вивчити хід та особливості становлення і розвитку системи фізичного виховання в середніх навчальних закладах України у другій половині ХІХ ст.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел та документів, хронологічний, порівняльно-історичний.

Друга половина ХІХ ст. характеризувалася періодом реформування державного устрою Російської імперії, так і України як складової частини